

Munkavállalók (19.)

Határon innen, határon túl (II.)

Minden alkalommal örömmel hallgattam a kedvenc ismerősöm, Csóka János által elmesélt történeteket. A trükkös szökések, a leleményesség gazdag tárháza nyílt meg előttem. Egy másik történet főszereplője olvashatta Odüsszeusz históriáját, csak az ő esetében a sziréneket egy Mobra robogó helyettesítette. A közeli faluban lakó fiatalember azzal az ürüggyel közelített a helyszínre, hogy a földéken van tennivalója. Miután szóba elegyedett az épp ott őrködő katonával, motorbiciklije erejéit kezdte ecsetelni. A szirénscapda bevált, a határőr katonának igencsak égett a tenyere, hogy megpörgesse a gázt, és tegyen egy kört a kétkerekűvel. A biztos hatás érdekében egy ideig még kérette magát a fiatalember, de aztán kölcsönadta a Mobrát, majd amikor látta, hogy a katona nyeregbe pattan, s kissé eltávolodik tőle, ő maga hanyatt-homlok iramodott a túloldalra, ahol percek múlva a magyar katonák hahotázva hallgatták a történetét.

Nem minden esetben sikerült a fentiekhez hasonló módon rászedni a határ őrzőit. A térségben különös kegyetlenségéről hírhedtté vált Munteanu hadnagy nevét még évek múltán is emlegették. Ez a kincstári ruhás ember egyszer átmetszett torkú hullát tett közszemlére, a tűző napon hagyta az áldozatot, miközben ő benn a kocsmában italozott. Hadd lássák, ki itt az úr. A forradalom után Munteanu továbbra is állásban maradt, sőt egy egész határzónaszakaszk került a felügyelete alá. Továbbra is zargatta az embereket, a határra igyekvő parasztokat igazoltatta. Még mindig a régi idők bűvöletében élt. Esetében nem érvényesült a mesevilág törvényszerűsége, a gonosz nem nyerte el méltó büntetését.

A nagy „átkelők” között többen is voltak olyanok, akik nem találták meg a számításukat, míg másoknak sikerült saját szerencséjük kovácsává válniuk. Egy Szilágysomlyó melletti faluból indult útnak két pelyhedző állú fiatalember. Bár céljukat nem sikerült elérniük, szerencséjükre nem találkoztak Munteanu pribékjeivel. Egyikük sógora a határ menti faluban lakott, tőle kértek útba igazítást. Késő este nekivágtak a határnak. Átjutottak egy ku-

coricáson, aztán répaföldeken araszoltak tovább, sárral, piszokkal telefröcskölődött ruhában. Órák teltek el így, rég el kellett volna jutniuk az első magyarországi településig. Már pirkadni kezdett, amikor egyikük meglátott egy villanypóznát, odament, és kétségbeesetten olvasta a ráházolt szöveget: „Pericol de moarte”.

Mivel a határt annak idején a döntéshozók játékos kedvükben cikcakkosra mintázták, vagy pedig aszerint húzták meg, amerre Jani bácsi elkóborolt tehene barangolt, könnyen megtörténhetett, ami meg is történt: a szökni próbálók, miután egyszer már átjutottak a határon, néhány kilométerrel arrébb vissza is jöttek.

A Csóka Jánossal való többszöri találkozásunk, beszélgetésünk során személyes életpünkre, sorsunkra tett utalás, érdeklődés csupán érintőlegesen hangzott el, ám egyszer csak felkaptam a fejem. Pedig minden alkalommal ügyeltem arra, hogy egyetlen szóval vagy gesztussal se riasszam el a lassacskán már hozzám szokott újsütetű ismerősömet. Meglepetésem oka beszélgetésünk nem várt fordulata volt, mert Csóka János váratlanul megkérdezte: Neked van-e családod? Az ősz hajú, hetven felé közeledő ember sorsom felől érdeklődött, de valójában saját lelkét nyitotta meg – egyelőre résnyire – előttem, hisz a válaszadás után immár jogot formálhattam a visszakérdésre. Lassan, döcögősen indult a beszélgetés, de aztán a ziháló mellkas egyenletesebben emelkedett és huppant vissza, a hosszú ideig visszafogott szavak súlya mázsás teherként foszlott le lelkéről. Bántotta a lelkiismeret, de cudarul visszakapta a sorstól mindazt, amit elkövetett.

„Agrármérnökként sikerült elhelyezkednem szülőfalumban. Megnősültem, született egy fiam is, de valamiért nem működött igazán jól a házasságunk – kezdte mondandóját János. – Aztán belekeveredtem egy nem kívánt ügybe is. Egy nap meglátogatott két civil a földéken. Nem sokat teketóriáztak, azt kérték, hogy spicli legyek, elsősorban azt várták el, hogy a környékbeli papokról szerezzek információkat. Meg persze a kollégáimról, de ez másodlagos feladat lett volna. Visszautasí-

tottam. Megzsaroltak. Egy régebbi ügyemet szedték elő, dossziém volt. Még fiatal kölyökként italoztunk a kocsmában, néhány rummal kísért sör után elkezdtem hangoskodni, szidtam a rendszert. Valaki súgott a helyi milicistának, de sikerült elsimítani az ügyet, néhány pofonnal megúsztam. Azt hittem, ezzel vége, de mint kiderült, az állami gépezet jobban működött, mintsem azt én gondoltam. A két civil megfenyegetett, ha nem működöm együtt velük, pártrendelettel Olténia legeldugottabb falujában mérnökösödhetnek tovább.

Gyáva voltam, engedtem a fenyegetésnek. A lelkiismeretem azért működött, szégyelltem magam, odahaza is egyre gyakoribbak voltak a veszekedések. Döntöttem: átszököm a zöldhatáron. Jól ismertem a határ minden zugát, a rejtett csapásokat. A kiskatonák sem nagyon vettek figyelembe, megszokták már a mindig jövő-menő mérnököt. Egyik nap meghallottam, amint arról diskuráltak, hogy két napig kutyák nélkül látják el az őrséget. Úgy éreztem, elérkezett a pillanat. Egy teljes napon át a kukoricásban hasaltam várva az estét, hogy átsuhanjak. A laktanya közvetlen közelében jöttem át, biztosra vettem, senki sem feltételez ekkora pimaszságot. Bevált, minden gond nélkül átjutottam. Azért annyi emberség még volt bennem, hogy előző nap bebiztosítottam a családot élelemmel, a környéken portyázó juhásztól vásároltam néhány darab sajtot. Ő volt az a bizonyos álruhás őrnagy.

Miután átjutottam, egy tehenészeti telephez értem, ott találkoztam egy emberrel, bemutatkoztunk egymásnak: Csóka vagyok. Én is, válaszoltam. De én Csóka János vagyok. Én pedig Csóka János István, és a határ túloldalán, az Érmelléken születtem, toldottam meg mondanómat. Mire az ismeretlen arca felvidult: Én is odaátról jöttem, csak kissé arrébből, a Szilágyságból. Aztán névrokonom elkísért a határőrségre, ahol enni-inni adtak, cigarettával kínáltak. Majd a hírszerzők kérdezősködtek jövedelem oka felől; rossz szándékot nem tapasztaltam a részükről.

Először a debreceni befogadótáborba kerültem, majd Biharkeresztesen egy fél évig dolgoztam területi igazgatóként. Onnan, mivel szolgálati lakást ígértek, elmentem főmérnöknek egy közeli farmra. Közben megismerkedtem egy szép küllemű elvált asszonnyal, Debrecenben dolgozott vezető beosztásban. Amint lehetett, hazajöttem, és elköttem életem másik nagy hibáját: ismét magára hagytam a családomat. Minden vagyonomat pénzre tettem, és visszatértem Magyarországra. Összeköltöztem a már említett nővel, aki ilyenolyan indokkal lassacskán elcsalta az összes pénzem. Ahogyan laposodott a pénztárcám, a hölgy kedvessége is fokozatosan megcsappant irányomban, mígnem egy nap kidobott a házából.

Ott álltam család és pénz nélkül, nagyon undorodtam magamtól. Kimentem a határ szélére, tiszta időben odalátzóttak szülőfalum házai. Vasárnap volt, az otthoni harangok nekem is üzentek, mint ahogyan évtizedeken át a határ két oldalán rekedt családtagoknak, rokonoknak, ismerősöknek, magyaroknak. Amikor temetésre harangoztak, a határ két oldalán dolgozó földművesek átkiabáltak egymásnak, hogy éppen ki távozott az élők sorából. A rokonság feketébe öltözött ilyenkor, és a szertartás idején a határhoz vonultak némán. A fájdalomtól fonatott a legerősebb kötelék.

Nekem is üzentek szülőfalum harangjai, elköszöntek tőlem, szegyenem és bűnöm miatt száműztek a bim-bamok. Utoljára hallani akartam még őket, aztán repülőgépre ültem. Azóta nem tértem haza. Immár soha nem fogok hazatérni. A farmon megbecsülték szak tudásomat, megengedték, hogy nyugdíjasként is itt maradjak az egyik barakkszobában. Valahonnan a fiam megtudta, hogy itt vagyok, üzent, hogy találkozni szeretne velem. Nem válaszoltam neki. Halottakkal nem találkozhatnak az élők.”

(Vége)

D. Mészáros Elek